

Franckesche Stiftungen zu Halle

Considerationes Modestae & pacificae Controversiarum De Justificatione, Purgatorio, Invocatione Sanctorum, Christi mediatore, & Euchariastia

Forbes, William

Helmstadii, A. MDCCIV.

VD18 11391456

Caput II. An Christus dominus noster, vere legislator fuerit, & evangelium
proprie eius lex sit, & vocati debeat? & alia nonnulla.

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

[urn:nbn:de:gbv:ha33-1-219598](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:gbv:ha33-1-219598)

admittunt plurimi, etiam doctissimi, Protestantes ut jam vidimus; & disputationem hanc inter partes plane inanem & inutilem, immo, magnam partem, meram esse *logomachiam*, nos existimamus. Quod ad alia quaedam nunc consideranda attinet, ne haec praesens diatriba in immensum excresecat, in caput sequens rejicimus.

Pag. 131.) CAPUT II.

An Christus dominus noster, vere legislator fuerit, & evangelium proprie ejus lex sit, & vocari debeat? & alia nonnulla.

IN disputatione Bellarmini de falsa & vera libertate christiana, magnam partem otiosa, immo & calumniosa, ut Protestantes conquerruntur, perperam, immo periculose etiam, negant rigidiores quidam Protestantes, rectius tamen forte sentientes, quam loquentes, (vide cap. 5. atque etiam 2.) Christum mediatorem & redemptorem nostrum, verum etiam fuisse legislatorem, & evangelium esse quandam legem, vere & proprie sic dictam, & non lata tantum vocis significatione, Hebraeisque familiari, quibus vox *תורה* *lex* late doctrinam significat, quo significato tantum Christum esse legislatorem, i. e. *doctorem*, & evangelium esse legem, i. e. *doctrinam*, in scripturae locis vulgo citatis appellari affirmant. Vide Lutheranos, & Pareum ad cap. 5. Bellarm. p. 1007.

p. 1007. Christus enim mediator, & qva mediator noster, fuit non tantum *doctor & prophetata* noster, & qvidem summus, qvem audire i. e. cujus doctrinae & praeceptis per omnia obedire tenemur, Devt. 18. 19. Act. 3. 22. & 7. 37. Heb. 2. 1. 2. 3. & c. 3. v. 5, 6, 7. sed etiam *dominus* seu *rex*, qvi nomine Patris sui, a qvo missus fuit, ut non suam, sed ipsius voluntatem nobis annuntiaret, varias nobis leges tulit, & praecepta dedit, praeter illa vetera & mosaica, evangelii etiam propria, quibus obsequium velut subdiri praestare tenemur, etiam additis promissis & minis. Psal. 2. 6. Es. 33. 22. Mat. 5. 2. & seqq. Lucae 1. 33. Apocal. 1. 5. & 19. 16. Proverb. 8. 15. Gal. 6. 2. 1. Cor. 9. 21. Rom. 3. 26. Matth. 28. 20. Joh. 14. 21. & 15. 10. & seq. Idem etiam ultimo die *judex* futurus eorum omnium, qvi vel evangelio paruerunt, vel parere recusarunt, ut S. scriptura passim testatur. Certe *magna & prophetici & regii muneris parte atque honore Christum privant & spoliant*, qvi ipsum, qva mediator est, verum legislatorem fuisse, & veras nobis leges tulisse, vel incaute, vel nimis forte audacter negant.

Pag. 132.) Praecepta de *fide in Christum*, & *resipiscencia*, novae seu evangelicae legis propria esse, non audent diffiteri plurimi, etiam rigidissimi Protestantes; (vide Pareum ad cap. 3. hujus libri pag. 985. aliosqve) ut nec praecepta de suscipiendo *baptismo* & *eucharistia*, ut omnibus constat. Circa *polygamiam* etiam, & *divortium extra casum adulterii*, alias tulit nobis leges
Chri-

Christus, quam Moses, sicut ex Matth. 2. 1. c. 5. 13. c. 19. 3. & 1. Cor. 7. 10. evidentissime apparet. Imperfectus enim veteris testamenti status ita ferebat, ut piis sub illo viventibus, tanquam pueris, quaedam indulgerentur, quae postea sub novo degentibus, tanquam adultioribus, prohibenda essent.

Eadem etiam communis fuit Patrum sententia, ut constat: plerique enim omnes fere, maximo consensu, Christum a versu 21. cap. 5. Matthaei usque ad finem capitis, existimarunt, non tantum falsas scribarum ac phariseorum traditiones, & veterum legum interpretationes correxisse, (sicut Protestantes communiter arbitrantur, & quidam etiam Romanensium. Vide Maldon. in loc. cit. Matthaei. In quibus Bellarminus ipse cap. 3. libri 4. de Justificat. sect. *Quod attinet*, qui tamen ibidem sect. *Deinde*, Christum affirmat, non tantum phariseorum corruptelam & depravationem legis de repudio emendasse, sed & legem ipsam de libello repudii, quam scilicet Moses tulerat, penitus hic abrogasse. Et paulo ante, sect. *Morales leges*: *In hoc*, inquit, *praestat evangelium legi*, scil. morali, *quod quaedam graviora, quae a Judaeis propter infirmitatem ipsorum, in lege non exigebantur, a Christianis in evangelio exiguntur, ut patet de libello repudii & polygamia.* An Bellarminus satis hic sibi conslet, iudicet aequus lector.) sed etiam legem ipsam veterem, sive adjunctis iis, quae ad perfectionem evangelicam desiderabantur, partim praeceptis, partim

partim consiliis, perfecisse, non quod lex in suo genere perfecta non fuerit, sed quod minus perfecta, quam evangelium; paedagogum enim fuisse Judaeis, tanquam pueris ruditer erudiendis adhibitum, donec melior magister Christus firmioribus jam ingeniis perfectiora proponeret, ut loquitur Maldonatus in cap. 5. Matth. qui acerrime hanc sententiam propugnat; cui etiam favet Nicolaus Serarius, jesuita, in suo Trihaeresio lib. 2. cap. 8. ipsis Maldonati verbis & rationibus bene multis verbatim repetitis. Pag. 133.

Vide etiam Adamum Conzen, jesuitam, in cap. 5. Matth. pag. 82. *Mihi, inquit, certissimum videtur, quaedam ex veteri lege Christum tollere, & nova eorum loco reponere, quaedam vero a pharisaeorum corruptelis vindicare ac recte interpretari, & sua declaratione mentem legislatoris ostendere.* Itaque, qui unam tantum responsionem adferunt, a vero sensu aberrant. *Quod eo magis miror, quod jam olim inter Augustinum & Faustum manichaeum tribus libris disputata sit illa quaestio.* Media igitur via hic incedit jesuita iste, nec fortasse omnino male. Vide etiam Erasmus in idem cap. Matth. & inter Protestantes Hug. Grotium, virum juris & divini & humani peritissimum, de Jure belli & pacis, lib. 1. cap. 2. §. 6. n. 3. *Sed ne illos quidem sequar, inquit, qui aliud sibi sumunt non exiguum, Christum scilicet in tradendis praeceptis, quae extant Matth. 5. & deinceps, interpretem tantum agere legis per Mosem datae: aliud enim sonant verba toties repetita, Audistis, dictum fuisse,*
veteri-

ve
sed
ter
ta
est
fue
qua
rum
ibic
exig
pra
quo
obl
Chr
que
nem
bra
241.
lice
a C
cept
tatio
dice
nem
stum
legis
Mal
Patr
inqv
qui r
culpe

veteribus: ego vero dico vobis. *Quae oppositio, sed & syriaca, & aliae versiones ostendunt, illud veteribus significare ad veteres, non, a veteribus: (nota contra Bezam in locum, aliosque) ut vobis, est, ad vos, non, a vobis. Veteres autem illi non alii fuerunt, quam qui Moysi tempore vivebant; nam quae ut veteribus dicta recitantur, non legis peritorum sunt, sed Moysi, aut verbo tenus aut sensu. Et ibid. n. 5. Sciendum est, virtutes, quae a Christianis exiguntur, etiam Hebraeis aut commendari aut praecipi, sed non praecipi in eo gradu ac latitudine, quo Christianis. Utroque autem hoc sensu (lege, obsecro, locum ipsum integrum apud auctorem) Christus sua praecepta opponit veteribus. Unde liquet, verba ejus non continere nudam interpretationem. Vide & Vorst. in Catalogo errorum Si- brandi, errore 87. & in Schol. alex. pag. 240. 241. Remonstrantes in Apol. sua cap. 12. pag. 138. licet quaestionem de expositione mandatorum a Christo facta Matth. 5. An sit per novorum praeceptorum additionem, an vero tantum per interpretationem legis mosaicae? necessariam esse non judicent, agnoscunt tamen, constantem & communem veterum paene omnium sententiam fuisse, Christum nova quaedam & perfectiora praecepta, legis mosaicae praeceptis addidisse. Citant ex Maldonato plurima Patrum loca (quae lege apud Patres ipsos) & Signum hujus rei manifestum est, inquiunt, quod interpretes non pauci, evangelici qui vocantur, autores veteres non leviter taxent & culpent eo nomine, quod sententiae isti de praecepto-*

rura

rum novorum additione per Christum facta patrocinati fuerint. (pag. 134.) Et rursus cap. 15. p. 151. *Ista omnia, inquirunt, quae nunc in novo testamento a Christo clare proposita sunt, in veteri testamento etiam, sive sub lege, licet obscure, proposita fuisse, aut potius sententia legis contineri, falsissimum est. Nam primo certum est, praeceptum legis quartum de praecisa diei septimi sanctificatione, nunc sub novo testamento, per Christum sive Apostolos ejus clare abrogatum esse. Secundo certum est, praeceptum 7. Non mœchaberis, sub lege non adeo late se extendisse, ut primo polygamiam etiam vetitam esse ea lege censeretur deberet; secundo ut divortium ob nullam aliam causam, quam ob adulterium, comprehenderet. At hoc pacto nunc praeceptum istud accipiendum esse, non obscure fatentur paene omnes Christiani. Denique certum est, multa olim permissa fuisse sub veteri testamento, quae tum sine peccato aut violatione legis divinae fieri poterant, quae nunc vetita sunt, & sine certo salutis aeternae periculo fieri non possunt. Haec illi, qui tamen, ut dictum est, quaestionem hanc, An mandata Christi sive novi testamenti perfectiora sint mandatis legis seu veteris testamenti? non tantum necessariam non esse & inutilem, sed etiam, quia quaestio haec magnis animis inter Christianos agitur, periculosam & noxiam videri debere affirmant. Conradus Rittershusius, IC. doctissimus, ad illud Salviani lib. 1. contra avaritiam, Aliud vetere, aliud nova lege praeceptum, hunc in modum commentatur: Novam legem vocat doctrinam evangelii, quae*
multo

multo majoris est perfectionis, quam doctrina legis. Id manifesto apparet ex concionibus Christi in monte habitis, Matth. 5. 21. 22, 27, 28, 31, 32, 33, 34, 38, 39, 43. 44. ubi saepissime haec habetur antithesis, Audistis, quia dictum est antiquis: Ego autem dico vobis. Fluxit autem haec appellatio novae legis ex Jerem. c. 31. vers. 31. & seqq. Haec Rittershusius p. 454. Quod rigidiores Protestantes affirmant, polygamiam & divortium extra casum adulterii, lege morali non fuisse concessa, sed legibus tantum forensibus; & Mosem, ut politicum magistratum, majoris mali vitandi causa, utrumque hoc contra moralem Dei legem permisisse, falsum est. Christus enim, qui res forenses nunquam attingere voluit, Matth. 22. 18. & seqq. Luc. 12. 13, 14. sed rectoribus politicis eas ordinandas reliquit, hisce de rebus tamen veras nobis legis tulit * Matth. 5. & 19. & 1. Cor. 7. Pag. 135.) Adde, quod (ut alia, quae secum trahit haec sententia, incommoda transeam) hinc manifeste sequeretur, sanctos veteris testamenti, toties, scientes, (nisi forte communi, eaque fortassis crassa ignorantia, laborasse illos; omnes affirmare malis) contra legem moralem peccasse, h. e. moechatos fuisse; quoties polygamiae aut divortii libertate, a Moese, lege forensi, ut ipsi asserunt, concessa, uti sunt. Vide, praeter plurimos alios, H. Grotium de Jure belli & pacis l. 2. c. 5. §. 9. & Vorst. in Schol. alex. loc. supra citato. Sed hisce de rebus alias fortasse, Deo juvante, fusius differemus.

O

Christi

* Matth. 5. & 19. & 1. Cor. 7.] Vide p. 132.

Christum redemptorem, vere etiam legislatorem fuisse, & evangelium legem esse proprie sic dictam, cum Patribus affirmant multi, etiam doctissimi, Protestantes. Ph. Melanchthon, & illius seqvaces, in doctrina de Propria evangelii essentia vel definitione, & de Discrimine legis & evangelii, evangelio tantum, & non lege, recipiscenciam & fidem in Christum praecipui, semper docuerunt. Vide praeter alios innumeros Hemmingium in Syntagmate, A. tit. *Evangelium*, Victor. Strigelium in Loc. theol. de Discrimine legis & evangelii p. 224. immo etiam Chemnitium ipsum, licet alioqvi satis rigidum, in Loc. de Justif. tractat. de Vistata definitione evangelii n. 5. p. 570. edit. francofurt. 1608. Quod sit tibi hinc atqve alibi vacillare videatur, de illius inconstantia non laboro, qvi rigidioribus Lutheranis semper se & sua accommodare studuit, ut omnibus doctis constat. Lanc. Andreas, episcopus nuper wintoniensis, vir doctissimus & gravissimus, gravissime concione 17. de Christi nativitate, super verbis ps. *Narrabo legem* p. 162. sententiam eorum, qvi evangelium pro lege vere & proprie sic dicta non habent, taxat & refellit. Rich. Fieldus, cujus supra aliquoties nobis mentio facta, de Eccl. l. 5. c. 21. circa finem, Jac. Arminius in Disput. theol. publicis, th. seu disput. 14. n. 19. & privatis, th. 37. n. 5. & 7. & Remonstrantes in nupera sua illa Apol. c. 13. pag. 143. ubi sententiam hanc, *Nullum praeceptum evangelio proprie tradi, Legis esse praecipere, Sola promissa ad*
evan-

ev
fa
bu

fin
pri
esse
mu
tur
lun
nup
nec
ab o
ior
tib
dun
de
tim
mu
lex
inq
pecc
dici
min
alie
tor
ptur
suis
prae
statu
niur

evangelium, quia tale, pertinere, valde periculosam & noxiam esse affirmant, & multis rationibus clarissime ostendunt.

Pag. 136.) J. Scharpius, scriptor alioqvi rigidissimus, in Cursu suo theologico: *Errant*, inquit, primo Flaciani, qui in evangelio nullum praeceptum esse volunt, cum manifeste praecipiat, ut credamus, & poenitentiam agamus; fides autem est tantum ex evangelio, ut & poenitentia. Videt titulum de Evangel. col. 654. & in Theſibus theol. nuper Edinburgi editis n. 27. *Libertas christiana nec nos omnino a lege morali, nec sub novo testamento ab omni lege evangelica liberat, ac si Christus mediator tantum, & non legislator esset.* Vorstius in Antitell. p. 628. & in Schol. alex. contra Sibrandum, pag. 239. Audi, obsecro, Dan. Chamierum de operum necessitate lib. 15. cap. 4. n. 7. *Admittimus*, inquit, *Christum esse legislatorem, sed negamus sequi: Christus est legislator, ergo evangelium est lex vere & proprie.* Et quare, obsecro? *Quia*, inquit, *evangelium tantum obedientiam exigit & peccata remittit, cujus causa potest aliquo modo lex dici, sed evangelium nulla punit peccata, nullas comminatur poenas.* Ibid. n. 4. 5. 6. 10. Nihil a vero alienius dici potuit. An non Christus legislator in sua lege nova & evangelica, sicut & scripturae & Patres passim loquuntur, obedientiam suis mandatis debitam exigit, addita sanctione per praemia amplissima & poenas gravissimas, quaeque statui legis evangelicae maxime proprie conveniunt? Evangelium enim obedientibus summa

& praestantissima quaeque bona promittit; una de etiam, ut a parte nobiliori & potiori, *nomen evangelii impositum est, ad significandum potissimum apostolicae praedicationis officium*, inquit Bellarminus l. 4. de Justif. cap. 2. sect. *At si res ita se habet.* Idem tamen, quia lex evangelica est, ex propria & sua natura, & non ex lege Moysis tantum, ad quam propria novae legis mandata omnino non spectant, poenas comminatur maxime tremendas. Vide Luc. 13. 3. Joh. 3. 5. & 36. 1. Cor. 11. 27. & 29. atque alia innumera scripturae loca. Quid? quod ipsa ratio dicat, eandem esse legem contrariorum, & eandem regulam recti & curvi mensuram.

Pag. 137.) Agnoscit etiam Pareus, in hoc argumento cum rigidus, tum lubricus, *evangelium habere quaedam mandata propria de fide in Christum, de & respicientia, quae lex proprie dicta non habeat*, ad cap. 3. lib. 4. pag. 985. & de Baptismo & Euchar. ad cap. 5. lib. ejusdem pag. 109. ubi, quam misere tergiverfetur, tuis vide oculis, lector. *Evangelium etiam proprio ac stricto sensu, habere promissiones salutis, sub sola conditione fidei, & comminationes mortis* (quod tamen jam negavit Chamierus) *sub sola conditione incredulitatis*, Marci. 16. 16. Joh. 8. 24. (licet utrumque hoc de sola conditione, manifeste falsum sit) sed cum hoc discrimine, quod licet utraque sint evangelii propriae, promissiones tamen per se, comminationes tantum per accidens evangelio proprie dicto conveniant. Atqui quamquam admodum improprie & cata-

catachrestice loquatur Pareus, hoc non solius evangelicae legis proprium est, sed illi cum omnibus aliis legibus commune, obedientibus per se, ut ait, praemia polliceri, & transgressoribus per accidens poenas comminari. Pudet autem referre, quae scribit idem Pareus ad cap. 5. p. 1009. *Si vero mox, qui aliquid praecipit, legislator dicens est, omnes parentes, paedagogi, praeceptores, doctores, magistri, opifices, rustici, legumlatores erunt. Nemo enim horum est, qui non multa suis praecipiat. Deus bone, quam rapit transversos homines, alioqui nec ineruditos, nec Dei non timentes, insana contradicendi libido!* Denique adde archiep. spalat. de Republ. eccles. lib. 7. cap. 11. n. 234. scribentem: *Hic operum nomine intelligere debemus mandatorum divinorum observantiam, eorum videlicet, quae naturalia dicuntur, & continentur indecalogo legis, quae sunt praesertim a Christo approbata & confirmata; eorum pariter, quae ipse Christus toti ecclesiae Matth. 5. praescripsit, ut est baptismi susceptio, monogamia, & si quae talia sunt, quae dicuntur de jure divino positivo.*

In explicando autem discrimine legis & evangelii, seu veteris & novi testamenti, ut in quibusdam aliis, nonnulli rigidiores Protestantes errant, quando *fœdus cum Patriarchis olim factum, quodque sancivit Deus promissionibus de Christo, idemque substantia est cum novo testamento seu fœdere evangelico,* Pag. 138.) *con-*
fundere solent cum fœdere legali & vetere testamento,
quod dixi postea in monte Sinai pepigit Deus cum popu-
lo car-

lo carnali, plane contra S. scripturas, Rom. 4. 13. & seq. Gal. 3. 14, 15, 16, 17. & 4. 1, 2, 3. & c. Heb. 8. 6. Jerem. 31. 31. & contra Patrum mentem. Vide August. lib. 2. contra adversarium legis & Prophetarum cap. 8. & l. 3. ad Bonifacium contra duas epistolas Pelag. cap. 4. & Calvinum Instit. lib. 2. cap. 11. sect. 4. sibi ipsum forte contradicentem. *Quod similis*, inquit, (maloutique ego, & quot. quot cum scriptura loqui amant) ita accipe: Vetus fuisse videlicet testamentum, quod umbratili & inefficaci ceremoniarum observatione involutum iradebatur, ideoque temporarium fuisse, quia veluti in suspensio erat, donec firma & substantiali confirmatione subniteretur. Tum vero demum Novum aeternumque factum fuisse, postquam Christi sanguine consecratum stabiliumque fuit. Et sect. 10. *Quod autem ipsas promissiones*, scil. ante legem editas, sub veteris testamenti nomine censendas Augustinus negavit, (lib. 3. ad Bonif. cap. 4.) optime in eo sensit, siquidem ad illas Jeremiae & Pauli sententias respiciebat, ubi vetus testamentum a verbo gratiae & misericordiae discernitur. Affirmat quidem Calvinus ibidem, Augustini sententiam a sua non dissidere, sed fallitur: loquitur enim Augustinus hac de re multo distinctius, quam Calvinus, & S. literis congruentius, in quibus vetus testamentum nunquam pro foedere gratiae usurpatur. Vide etiam Synopsin purioris theologiae loco mox infra citando.

Sed quia minutiora prolixè persequi non fert animus, vide praeter adversae partis theologos pluri;

plurimos, theologos etiam lutheranos hac in re paulo saniores, P. Melanchthonem cum suis in doctrina de Discrimine veteris & novi testamenti, J. Armin. in Disp. theol. public. thesi 13. de Legis & evangelii comparatione, & in privatis thesi 51. de Ecclesia veteris testamenti seu sub promissione, P. Cunaeu m. 1. 3. de Republ. eccles. Hebraeor. cap. 9. C. Vorstium in Notis ad disp. 8. de Deo thesin 25. p. 409. Joh. Cameronis de Triplici Dei cum homine foedere theses, operum tom. 3. thes. 68. In ipsa etiam Synopsi pur. theol. disp. 23. de Veteri & Novo Test. thesi 5. 6. 7. 12. non nihil candoris animadvertere licet; quamquam postea disputator communi errore abreptus, a vero deflectat. (Pag. 139.) Certe, ut huic considerationi finem imponam, *confusio, promissionis seu foederis gratuiti cum Patriarchis facti & veteris testamenti seu foederis legalis*, quod Deus diu postea in monte Sinai pepigit cum populo carnali, plurimis scripturae locis apertissime repugnat, & non unius hodie erroris causa est. Vide, quae- so, tota hac de re Corn. Schultingium Variarum lectionum & animadvers. in Calvini Instit. tom. 2. p. 453. & aliquot seq.

Verissimum etiam, & scripturis ac Patribus maxime consentaneum est, (quicquid contra sentiant & dicant rigidiores quidam Protestantes) proprie & directe *vetus testamentum bona carnalia ac temporalia*, sed in figura & symbolice, sub carnalium rerum typis, promittere spiritualia ac aeterna. Vide Bellarm. cap. 3. lib. 4. de Justif.